

Sikkeler Işığında Alabanda'nın Siyasi ve Kültürel Tarihi'ne Kısa Bir Bakış

Sedat AKKURNAZ¹

ÖZET

Bu makalede, 2011-2013 yılları arasında, üç sezon Alabanda Ören Yeri'nde yaptığımız çalışmalar sırasında ele geçen ve **Katalog 1-11**'de gösterilen sikkeler ile **Katalog 12-27**'de yer alan Alabanda basımı sikkelerden bazı önemli örnekler ele alınmıştır. Söz konusu sikkelerin sunduğu bilgiler ışığında, Alabanda Antik Kenti'nin siyasi, dini, ekonomik ve kültürel tarihi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. MÖ 4. yy.dan başlayarak, yakın tarihimize kadar kesintisiz iskan gören Alabanda Ören Yeri'ndeki kültür izleri sunulmuştur. Kentin Hellenistik Dönem tarihi üzerinde durulmuş, özellikle MÖ 2. yy.da yaşadığı siyasi değişimler sikkeler üzerinden takip edilmiştir. MÖ 3. yy.ın sonlarında Seleukhos Krallığı yönetiminde iken Antiokheia ismini aldığı, MÖ 188'deki Apameia Barışı ile Rhodos idaresine geçince isminin tekrar Alabanda olduğu, MÖ 167 yılında bağımsızlığa kavuştuğu, kent sikkelerinden örnekler verilerek, anlatılmıştır. Strabon, Vitruvius ve Plinius gibi antik yazarların anlatımları dikkate alınarak, kentin Geç Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki ekonomik ve kültürel durumu anlamaya çalışılmıştır. Kentin başlıca geçim kaynakları olan tarım ve madencilik faaliyetleri antik yazarlar ve günümüz bilgileri ışığında yorumlanmış, Alabanda'nın refah düzeyi ve ekonomik hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Alabanda basımı sikkeler üzerindeki tasvirler değerlendirilmiş, kentte saygı ve tapkı gören tanrı ve tanrıçaların, Seleukhos, Rhodos ve Roma İmparatorluğu gibi siyasi otoritelerin kült kimlikleri irdelenmiştir. Alabandos, Apollon, Zeus, Artemis, Dionysos, Athena ve Tanrıça Roma'nın Alabanda pantheonunda yer aldığı belirlenmiştir. Gerek kent içindeki kalıntılar, gerekse ele geçen sikkeler ve diğer buluntular incelenerek, kentin Geç Antik Dönem ve sonrası hakkında bilgiler sunulmuş, Bizans Dönemi'nde yaşadığı çalkantılar ve değişim takip edilmeye çalışılmıştır. Yakın tarihe kadar Araphisar olarak anılan yerleşimin Türk-İslam Dönemi'ne ait kalıntıları ve eserleri tanımlanıp, değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alabanda, Sikkeler, Karia, Anadolu, Arkeoloji

An Overview on the Political and Cultural History of Alabanda in the light of Coins

ABSTRACT

In this paper, the coins found during the excavations in Alabanda from 2011 to 2013 –presented in Catalog 1-11– and some of the most significant examples of Alabanda minted coins – presented in Catalog 12-27— are examined. In light of the information gathered from these coins, the political, religious, economic and cultural history of Alabanda is discussed. The cultural traces in the city, which was inhabited starting from 4th century BC to contemporary times, are presented. The development of Alabanda in Hellenistic Period is emphasised and particularly the political changes could be traced through the coins. At the end of 3rd century BC, under the rule of Seleucid Empire the city became known as Antiokheia, however with the Treaty of Apamea of 188 BC, its rule was handed over to Rhodes and the name reverted to Alabanda. The city gained its freedom in 167 BC. These events are explained in detail with examples from the coinage of the city. The economic and cultural stance of the city in Late Hellenistic Period and under the Roman Empire are interpreted in consideration of the writings from ancient sources as Strabo, Vitruvius and Pliny. Farming and mining were the main sources of income and they are analysed through the information given by ancient sources and learned today. The level of prosperity and economical life in Alabanda are presented. The depictions on the coins minted in Alabanda are described; the gods and goddesses that were revered and worshipped in the city and the cult identities of political authorities such as Seleucids, Rhodes and Roman Empire are analysed. Alabandos, Apollon, Zeus, Artemis, Dionysos, Athena and Goddess Roma have been found to be in pantheon of Alabanda. Remains in the city, the coins found and other finds are examined, information about city's circumstances in Late Antiquity and following years are

¹ Dr. Öğr. Üye. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aydın/TÜRKİYE.

given and its turbulences and changes throughout the Byzantine Era are laid out as information at hand permitted. Turkish-Islamic remains and artefacts found in the settlement known as Araphisar are described and examined.

Keywords: Alabanda, Coins, Caria, Anatolia, Archaeology

1. Giriş

Alabanda Antik Kenti, Aydın İli, Çine İlçesi'nin yaklaşık 7 km. batısında Doğanıyurt Köyü'ne bağlı Araphisar Mahallesi içinde yer alır (**Şekil 1**). Gökbel Dağı'nın kuzeyindeki tepelerin eteklerinde kurulan kent, Çine Çayı'nın yanı başına konumlanmıştır (Edhem Bey, 1905: 444; Marchese, 1976: 96; Umar, 1999: 260; Bean, 2000: 189; Bağdatlı, 2001: 1; Yener, 2001: 5; Ateşlier, 2012: 78; Ateşlier, 2014: 247; Ateşlier–Akkurnaz, 2014: 482).

Alabanda Antik Kenti'nde kazı ve sistemli araştırmalar geçtiğimiz yüzyılın başından itibaren, günümüze kadar dört farklı zaman diliminde gerçekleştirilmiş, bu çalışmalarda gerek antik dönem ve öncesi, gerekse antik dönem sonrası Alabanda hakkında arkeolojik materyallere, bilgilere ve bulgulara ulaşılmıştır. 1904-1905 yıllarında Halil Ethem Bey Alabanda'daki ilk çalışmaları gerçekleştirmiştir. İmparatorluk Müzesi adına Lagina'da kazılar yürüten Osman Hamdi Bey, Alabanda'yı daha önce iki kez ziyaret etmiş ve küçük kardeşi Halil Ethem Bey'e Alabanda'da kazı yapması önerisinde bulunmuştur (Edhem Bey, 1905: 443-444). 1904 ve 1905 yıllarında Halil Ethem Bey, Tiyatro, Batı Tapınak, Merkezi Hamam, Apollon Tapınağı ve Temenos Alanı, Bouleuterion, "Dorik Tapınak", Klasik Çağ Mezarı'nda kısa süreli bir dizi yüzey araştırması ve kazılar yapmış, ulaştığı sonuçları rapor şeklinde yayınlamıştır (Edhem Bey, 1905: 443- 459, Fig. 1-9, Pl. I-V; Edhem Bey, 1906: 407-422, Fig. 1-13; Fowler, 1906: 99). Daha sonra, Aydın Müze Müdürlüğü adına Müze Müdürü Emin Yener kentte kazı çalışmaları yürütmüş, 1999 yılından başlayarak aralıklarla yapılan kazılarda (Yener, 2001: 5-16; Yener, 2002: 179-190; Yener, 2005: 117-124; Yener, 2007: 171-180) ağırlıklı olarak Apollon Isotimos Tapınağı'nda ve Tiyatro'da çalışılmıştır. 2011-2013 yılları arasında 3 sezon ise, Adnan Menderes Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Suat Ateşlier² başkanlığında kazı, onarım ve çevre düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Ateşlier–Akkurnaz, 2014: 482-498; Ateşlier, 2014: 247-254). 2015 yılından itibaren ise Aydın Arkeoloji Müzesi başkanlığında ve Doç. Dr. Ali Yalçın Tavukçu danışmanlığında kazı çalışmaları devam etmektedir (Aydın-Tavukçu, 2015: 230).

² Bu çalışmada yer alan bazı fotoğrafları çeken ve bunları kullanmama izin veren hocam Doç. Dr. Suat Ateşlier'e teşekkür ederim.

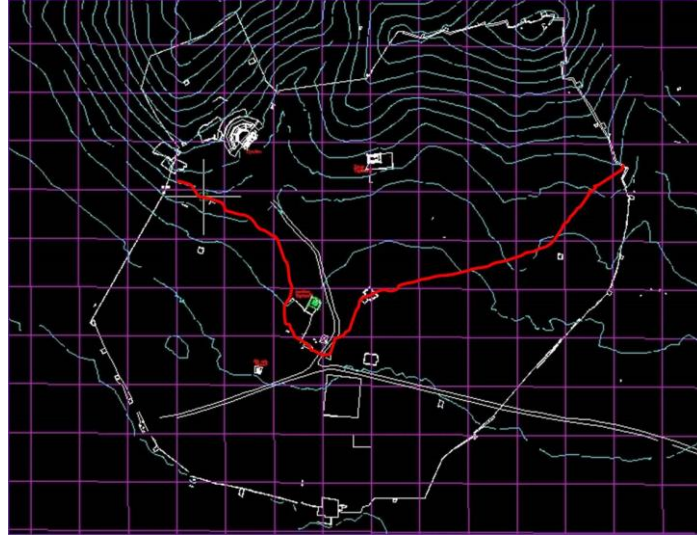

Şekil 1. Karia Bölgesi Haritası

Bu makalede, 2011-2013 yılları arasında üç sezon Alabanda Ören Yeri'nde yaptığımız çalışmalar sırasında ele geçen ve **Katalog 1-11**'de gösterilen sikkeler ile **Katalog 12-27**'de yer alan Alabanda basımı sikkelerden bazı önemli örnekler ele alınmıştır³. Söz konusu sikkelerin sunduğu bilgiler ışığında Alabanda Antik Kenti'nin siyasi ve kültürel tarihi hakkında değerlendirmeler yapılmış, MÖ 4. yy.dan başlayarak, yakın tarihimize kadar kesintisiz iskan gören Alabanda Ören Yeri'ndeki kültür izleri sunulmuştur.

Alabanda Antik Kenti'nin yer aldığı bereketli Çine Havzası, sunduğu yaşam olanakları nedeniyle, erken dönemlerden beri iskan gören yerlerden birisi olmuştur. Son yıllarda, Alabanda'ya kuş uçuşu 6 km. mesafedeki ve eski ismi Ancın Köy olan Sağlık Mahallesi'ndeki kaya oyuklarında Latmos-Bafa Gölü kaya resimlerinin benzerleri keşfedilmiş (Ateşlier, 2014: 247, Fig. 2-3), dolayısıyla, Çine Havzası'nın Neolitik Dönem'den itibaren yerleşime sahne olduğu ortaya çıkmıştır. İlave olarak Alabanda'nın yaklaşık 1 km. kuzeydoğusunda, Çine Çayı kenarında, ova düzlüğünde yer alan Tepecik Höyük (Günel, 2006: 401-410) ise, Demir Çağı öncesi bölgenin durumu hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.

³ Bu makalede ele alınan sikkeler, ADÜ-BAP birimi tarafından desteklenen FEF-15030 No.lu "Alabanda Sikkeleri" başlıklı araştırma proje kapsamında incelenmiş örneklerden oluşmaktadır.

Şekil 2. Alabanda Kent Planı

Batı Anadolu'da gelişen siyasi olaylar ve stratejik hamleler çerçevesinde MÖ 4. yy. ortalarından itibaren bölgedeki pek çok yerleşimde karşılaştığımız, kentlerin yeni yerlere taşınması olgusu Alabanda'da da görülmektedir (Ateşlier – Akkurnaz, 2014: 482, 491-493). Kentlerin yer değiştirmesi ya da yeniden inşası gibi bir süreç, yani Knidos, Herakleia, Halikarnassos, Ephesos ve Priene gibi kentlerin yeniden konumlanmasını sağlayan Metropol Kent anlayışı (Marchese, 1976: 140-142; Umar, 1999: 23, 116-117, 242; Bean, 2000: 99, 137) Alabanda için de geçerli olmuştur. Günümüzde kalıntıları görülen Alabanda Antik Kenti'nde (Şekil 2) yaptığımız araştırmalarda, mevcut yerleşimin MÖ 4. yy.ın ortalarında inşa edilmiş bir sur duvarıyla çevrilerek iskan edilen bir yer olduğu tespit edilmiştir. Ören yerinin yaklaşık 2 km. güneyindeki tepeler üzerinde “Erken Alabanda Yerleşimi”ne ait izlere rastlanmıştır (Ateşlier – Akkurnaz, 2014: 491-493, Res. 10). Ovadan 300 m. yukarıda yer alan bu noktada MÖ 4. yy. öncesine ait işçilikler sergileyen ve oldukça geniş bir alana yayılmış olan sur duvarları (Şekil 3) görülmekte, bu surların çevrelediği alanlarda erken dönem işçiliği taşıyan çeşitli yapı kalıntıları bulunmaktadır. Sur duvarlarının erken dönem özellikleri sergilemesi ve bu surların olduğu alanlarda erken yapı izleri ve teraslanmış alanlar olması, MÖ 4. yy. öncesi Alabanda yerleşiminin bu noktada olduğunu ortaya koymaktadır. “Eski Alabanda” diye adlandırabileceğimiz bu yerleşim, ticaret ağına dahil olmak adına, ulaşımı kolay olan bir noktaya, bölgeye hakim bir konumda, ova ile yamaçların birleştiği tatlı eğimli bir düzlüğe (Şekil 4), Çine Çayı kenarındaki bugünkü yerine taşınmıştır. Böylece dönemin anlayışına uygun olarak, Hekatomnosların kuzeydeki kenti olan Alabanda (Marchese, 1976: 129), korunaklı ama ulaşılması zor dağ zirvelerinden aşağı inip, ova kenarına yeniden kurulmuştur.

Alabanda Kenti'nin bastırıldığı sikkeler incelendiğinde, mevcut literatürde en erken sikke örneklerinin (Head, 1897: 1; Meadows, 2008) Hellenistik Dönem'e ait sikke tipleri olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda tepeler üzerinde yer alan “Erken Alabanda Yerleşimi”ne ait, yani Hellenistik Dönem öncesi Alabanda'nın sikke tiplerinin hangileri olduğu bilinmemekte, bu yönde bir eksiklik ortaya çıkmaktadır. Alabanda Ören Yeri'nde ele geçen ve Hellenistik Döneme ait olan **Katalog 1**'de verilen bir sikke (Benzeri için bkz. Head, 1897: 3, No. 13; Sear, 1979: 435, No. 4767) kentin taşınmasından sonraki bir süreçte ait olması nedeniyle uyum gösteren bir örnektir. Hellenistik Dönem öncesi Alabanda

sikkelerinin neler olduğu yönünde kanıtlar elde etmek için tepe üzerindeki “Erken Alabanda Yerleşimi”nde araştırmaları yoğunlaştırmak daha verimli sonuçlar ortaya koyacaktır.

Şekil 3. Erken Alabanda Yerleşimi'ne Ait Surlar

Şekil 4. Alabanda Kenti Genel Görünüm

2. Hellenistik Dönem ve Sikkeler

Kentin Hellenistik Dönem tarihine bakıldığı zaman, kayda değer ilk ve en önemli olayın Seleukhos Krallığı ile ilgili olduğu görülür. Antiokhos III (MÖ 223-187) Ephesos'u egemenliği altına aldıktan sonra Batı Anadolu'daki kentlerin Seleukhos yönetimine bağlanması için politikalar gütmeye başlar, bölgedeki pek çok kent Antiokhos'u onurlandırmak amacıyla zaman içinde Antiokheia ismini almış, bu süreçte Alabanda'nın da adı değişmiş, Antiokheia olmuştur (Hirschfeld, 1894: 2447; Cohen, 1996: 248-250). Bu durum, MÖ 190 yılında gerçekleşen ve Antiokhos'un yenilgisiyle sonuçlanan Magnesia Savaşı'na kadar devam eder, kentin isim değişikliği kısa bir süre geçerliliğini korur. Bu tarihi olay kent sikkeleri üzerinde de takip edilebilmektedir.

MÖ 3. yy. sonunda Seleukhos Kralı Antiokhos III tarafından Makedonyalı göçmenlerin yerleştirilmesiyle kolonize edilip, Antiokheia Khrysaor (Hirschfeld, 1894: 2447; Morkholm, 2000: 157; Bean, 2000: 190) adını alan kent, bu isimle sikkeler basmıştır. Antiokhos III Dönemi'nde darp edilen ve **Katalog 12**'de (Head, 1897: 2, No. 5, Pl. I.3; Morkholm, 2000: 157, 276, No. 476) ve **Katalog 13**'de (Boehring, 1972: 187, No. 17) görülen sikkelerin üzerinde, arka yüzde sağa doğru uçar tarzda “Kanatlı At” tasviri yer alırken, üstte ise kentin isminin Antiokheia olarak geçtiğini gösteren ANTIOXEΩN yazısı okunmaktadır. Alabanda sikkeleri üzerindeki “Kanatlı At” betiminin kentin kurucusu Alabandos'u simgelediği ve Alabanda'da Alabandos'un kurucu-ata kültü çerçevesinde tanrı olarak saygı gördüğü antik yazarlar tarafından dile getirilir (Cicero, III. 39, 50; Stephanos Byzantios, Alabanda). Kente ismini veren atanın sembolik tasviri, yani “Kanatlı At” tasviri sikkeler üzerinde yer almasına rağmen, kentin adının değişmiş olması, Alabandos'dan gelen Alabanda adının kaldırılarak, kente yeni bir isim olarak Antiokheia adının verilmesi kenti yöneten siyasi otoritenin gücünü ve etkisini göstermektedir.

Seleukhos Krallığı yönetiminde olan ve Menderes'in güneyinde kalan Karia ve Lykia bölgeleri Magnesia Savaşı'ndan sonra MÖ 188'de imzalanan Apameia Barışı ile Rhodos egemenliğine verilir (Bean, 2000: 191). Dolayısıyla, Alabanda da Rhodos yönetimine geçer. MÖ 188'den sonra darp edilen ve **Katalog 14**'de görülen Alabanda basımı sikkenin (Seyrig, 1973: 70–72) arka yüzünde kentin kült figürü “Kanatlı At” tasvir edilmiş, üstte kentin tekrar Alabanda adını aldığını gösteren ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ yazısı okunurken, atın karnının altında “Gül” motifi işlenmiştir. Rhodos sikkelerinin yaygın tipi (Morkholm, 2000: 172-173, 278-279, No. 547-556) olan “Gül” motifi, yeni hakim gücün yani Rhodos yönetimin simgesi

olarak Alabanda sikkelerinde yer almıştır. Dolayısıyla, Alabanda sikkelerinde siyasi otoritelerin etkisi ve kimliği rahatlıkla gözlemlenebilmekte, eski yönetim kentin adını değiştirip, Antiokheia olarak sikkelere yazdırmışken, yeni yönetim kente eski adını geri vermiş, Alabanda ismini yazdırırken kendi sembolleri olan gül motifi eklenmiştir.

MÖ 167’de Rhodos ile Roma’nın arasındaki anlaşmazlıklar sonucu Alabanda, Rhodos’a isyan eden Kaunos ve Mylasa’ya destek vermiş, zaferle sonuçlanan isyan sonrası Roma Senatus’unun da onayıyla Karia ve Lykia kentleri özgürlüğüne kavuşmuştur (Bean, 2000: 191). **Katalog 15**’de yer alan sikkenin (Head, 1897: 3, No. 15) arka yüzünde ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ yazısı okunmakta, kentin kendisi dışında başka herhangi bir siyasi otoritenin etkisini taşıyan bir yazı ya da motif görülmemektedir. Aynı şekilde MÖ 168’den sonra darp edilen ve tıpkı Seleukhos yönetiminde basılan sikkelerdeki gibi arka yüz tasviri olarak “Kanatlı At” betimlemesine yer verilen sikkeler üzerinde de kentin adının Alabanda olarak geçtiği görülmektedir. Bu duruma dair bir örnek olarak sunulan **Katalog 16**’daki sikkenin (Sear, 1979: 435, No. 4766) arka yüzünde sağa doğru uçar tarzda “Kanatlı At” tasviri ve üstte ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ yazısı okunmaktadır. Bu nümizmatik veriler kentin özgürleştiği ve isminin tekrar Alabanda olarak anıldığına dair somut kanıt oluşturmaktadır.

Böylece Alabanda basımı sikkelerden de takip edildiği üzere, Seleukhos yönetiminde iken, MÖ 2. yy.ın başlarında kent adının Antiokheia olarak geçtiği, 188’deki Apameia Barışı ile Rhodos’a bırakıldığı, kentin tekrar eski adına, Alabanda ismine kavuştuğu, MÖ 167’de de Rhodos’tan bağımsızlığını kazandığı görülmektedir.

Kentin Hellenistik Dönem’deki ekonomik ve kültürel durumu hakkında ise Strabon, Vitruvius gibi antik yazarların aktardıklarından bilgi sahibi olabiliriz, kent ve çevresinde görülen kalıntılar üzerinden değerlendirmeler yapabiliriz. Alabanda Territoriumu’ndaki arkeolojik izler ve kalıntılar, Çine Ovası, Madran Dağı ve Gökbel Dağı gibi bereketli topraklara sahip olan kentin, ilk kurulduğu dönemden, terk edildiği zamana kadar çevresindeki doğal kaynaklardan etkili şekilde yararlandığını ortaya koymaktadır. Geniş tarım alanlarına, bol suya ve değerli maden yataklarına (Plinius, XXXVI.13, XXXVII.9, XXXVII.25) sahip olan bölge, antik dönem boyunca kent halkına ve kırsalda yaşayan insanlara ekonomik zenginlik sağlamış ve refah bir hayat olanağı sunmuştur. Nitekim Strabon Alabanda ile ilgili bilgiler verirken, Alabandalıların büyük bir zenginliğe sahip olduğundan, lüks içinde yaşadıklarından bahseder (Strabon, XIV.2.13). Yine, Strabon (Strabon, XIV.2.3, 13, 22, 26) ve Vitruvius’dan (Vitruvius, VII.5.5) öğrendiğimiz kadarıyla, kent halkı oldukça eğitilidir, önemli hatipler ve mimarlar yetiştirmiştir. Nitekim antik yazarlar tarafından hatipler ve mimarlar şehri sıfatıyla anılan kentin en görkemli kalıntılardan birisi olan ve MÖ 2. yy.da inşa edildiği anlaşılan Meclis Binası (**Şekil 5**) söz konusu hatipler ve mimarlar ile çağdaştır (Ateşlier, 2012: 78-84). Mimari özellikleri Alabanda’nın yetenekli mimarlarına yakışır teknik ve işçilik barındıran Meclis Binası, Romalı aristokratlara retorik dersleri veren meşhur Alabandalı hatiplerin kendini yetiştirdiği yerlerden birisi olmalıdır.

Şekil 5. Alabanda Meclis Binası

3. Roma Dönemi Ekonomik - Kültürel Durum

Kentin Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki ekonomisi hakkında antik yazarlardan Plinius değerli bilgiler aktarmıştır (Plinius, XVIII.35, XIX.56, XXI.10, XXXVI.13, XXXVII.9,25). Kent nekropolünde ele geçen lahitler üzerinde ölen kişilerin mesleklerinin yazıyor (Bean, 2000: 199; Gür, 2014: 32, 39-55) olması Alabanda'daki iş kolları ve ekonomik durum hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan bir diğer arkeolojik veridir. Ayrıca ören yerinde görülen Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kalıntılar (Ateşlier – Akkurnaz, 2014: 487-492; Aydın-Tavukçu, 2015: 235-244) ve kentin bastırılmış olduğu sikkeler (Head, 1897: 4-9, No. 19-52, Pl. II.1-8; Meadows, 2008) Alabanda'nın sosyal ve ekonomik hayatına dair yorumlanabilecek diğer eserlerdir.

Plinius Alabanda'da gül ve kenevir yetiştirildiğinden, kükürt ve değerli taşlar çıkarıldığından bahsetmektedir. Plinius (Plinius, XXI.10), gül türlerini ve bunların kıymetli olanlarını anlatırken; bu bölgede Miletos'un kırmızı parlak yapraklı gülleri olduğunu ve bunun değerli bir tür olarak kabul edildiğini belirtir. Bundan sonra değer olarak, beyaz yapraklı (pembemsi) Alabanda Gülü'nün geldiğini yazmaktadır. “Rosa Alabandica” olarak anılan beyaz renkli bu gül beş yapraklıdır, yaprakları ve dikenleri küçüktür (Özcan, 2012: 5). Plinius, Alabanda'da yetiştirilen kenevirlerle özel bir yer ayırmıştır (Plinius, XIX.56). Alabanda'da kaliteli kenevir yetiştirildiğinden ve bu kenevirlerin üç türü olduğundan bahseder. En kaliteli kenevirin ise “Mesa” olarak anıldığını, bunların av filesi ve ağ yapımında kullanıldığını dile getirir. Plinius, Alabanda yöresinde tahıl ilaçlamada kullanılan bir tür kükürt çıkarıldığını belirtir (Plinius, XVIII.35). Kükürt günümüzde de tarım ilaçlamasında yaygın olarak kullanılır. Kükürt, antik dönemde Alabanda civarından çıkarılan cevher niteliğindeki değerli taşların içeriğinde de bulunur (Sarbas–Topper, 1993: 43-90). Günümüzde Madran Dağı'nın doğu yakasında kükürt rezervleri (Arslan–Şenol, 2012: 42, 119) olduğu bilinmektedir (Şekil 6).

Alabanda ve çevresi tarım alanları, zeytincilik gibi yerüstündeki zenginlikleri yanında yeraltı zenginleriyle de insanlara nimetler sunmuştur. Antik dönemde madencilik Alabanda için önemli bir gelir kaynağıydı. Plinius Alabanda civarındaki madencilik faaliyetleri ve buradan çıkarılan dört tür değerli taş (cevherler) hakkında bilgiler vermektedir.

Plinius bir pasajında (Plinius, XXXVI.13) Alabanda civarından çıkarılan ve işlenen kıymetli taşları anlatırken iki farklı taştan bahsetmektedir. Birinci tür taşın, beyaz, biraz fildişi rengini andıran bir renkte olduğunu, ateşte eritilip, cam yapımında kullanıldığını yazmaktadır. Plinius'un beyaza yakın açık renkli bu taş hakkında verdiği bilgileri anlamlandırmak ve daha

Mineralojinin bir alt disiplini olan gemoloji alanında çalışan araştırmacılar, Plinius'un aktardığı bilgiler çerçevesinde, antik dönemde Alabanda'da değerli taş mezadı yapıldığını düşünmektedir (Güney, 2012: 18; Çoban, 2013: 6). Dolayısıyla, günümüzde gemoloji açısından Alabanda Territoriumu son derece önemlidir. Günümüzde Çine Havzası ve civarında yapılan çalışmalarda; bu dört farklı kıymetli taşın varlığı (Uygun-Gümüşçü, 2000: 25-32; Çoban, 2013: 37-41, 45) kesinlik kazanmıştır. Plinius'un bahsettiği bu dört taş; Alabandin (Plinius, XXXVI.13), Almandin (Plinius, XXXVII.25), Adularya veya Albit (Plinius, XXXVI.13) ve Dumanlı Kristal Kuvarts (Plinius, XXXVII.9), antik dönem Alabanda kırsalındaki cevher yataklarından çıkarılıp, mücevherlere dönüştürülüyor veya cam yapımı gibi alanlarda kullanılıyordu. Böylece, dışa satışı yapılan bu ürünler sayesinde, kent ekonomik gücü artıyordu. Toprak üstü nimetler yanında, Alabanda Territoriumu'nun sunduğu bu yeraltı zenginlikleri Strabon'un bahsettiği (Strabon, XIV.2.13) gibi, kent halkının zenginlik ve refah içinde yaşamasına olanak sağlıyor olmalıdır.

Alabanda Nekropolü'nde bulunan lahitler üzerinde ölen kişilerin meslekleri yazmakta; banker, mimar, hekim, öğretmen, boyacı, bahçıvan, sepici, sülük satıcısı, sokak feneri yakıcısı gibi kentte çeşitli iş kollarının olduğu görülmektedir (Bean, 2000: 199; Gür, 2014: 32, 39-55). Söz konusu mesleklerden statüsü yüksek olan banker, mimar, hekim ve öğretmen gibi mesleklerin özel eğitim gerektiren iş kolları olması, Alabanda'nın sosyo-ekonomik durumuna ve eğitim hayatına dair kıymetli bilgiler ortaya koyarken, kentin zenginlik ve refah düzeyini de yansıtmaktadır. 2012 yılı kazılarında kentin Doğu Nekropolü'nden ele geçen (Şekil 7) ve bir sporcuya ait olan lahit (Gür, 2014: 38-39, Fig. 38-41) üzerinde kabartmalar bezekler işlenmiştir. Çelenk, palmiye dalı, ödül amphorası gibi onurlandırma öğeleri içeren bu lahit, Roma İmparatorluk Dönemi'nde kent halkının yaşam standardını, bireylerin sosyal statülerini kent nekropolüne yansıtan anılmaya değer güzel bir örnektir.

Şekil 7. Doğu Nekropol'den Lahit

Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri incelendiğinde, Augustus Dönemi'nden başlayarak, MS 3. yy.ın ortalarına kadar değişik tiplerde ve birimlerde sikkeler darp edildiği (Head, 1897: 5-9; Meadows, 2008) anlaşılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Alabanda basımı olan ve **Katalog 2'**de sunulan sikke (Head, 1897: 5, No. 27, Pl. II.4) kentteki kazılardan ele geçmesi ve erken tiplerden birisi olması nedeniyle kayda değer bir buluntudur. Kentin refah düzeyi ve ekonomik yapısına dair temennilerin Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kent sikkeleri üzerine de yansıtıldığını söylemek mümkündür. Flaviuslar Dönemi'ne tarihlenen ve **Katalog 18'**de verilen sikkenin (Babelon, 1898: 113, No. 2101) arka yüzünde Cornucopia (bereket boynuzu) yer almaktadır. Septimius Severus Dönemi'ne ait olan ve **Katalog 24'**de görülen sikkenin (Head, 1897: 7, No. 34) arka yüz tipinde sağ elinde dümen,

sol elinde Cornucopiae (bereket boynuzu) tutan Tykhe tasvir edilmiştir. Söz konusu betimler kentin yaşam standardı, şans, talih ve bereket içinde yaşamasının sikkeler üzerindeki ifadesi olarak yorumlanabilir.

4. Sikkelerde Alabanda Pantheonu

Alabanda sikkeleri incelendiğinde, kentin kurucu atası kabul edilen ve kente ismine veren mitolojik kahraman Alabandos'un önemli bir dini kimlik olduğu, Apollon, Zeus, Dionysos, Artemis, Athena ve Helios gibi Grek pantheonuna ait tanrı(ça)ların yer aldığı, Seleukhos, Rhodos ve Roma İmparatorluğu gibi siyasi otoritelerin kutsandığı, özellikle Tanrıça Roma'nın kentte büyük saygı gördüğü anlaşılmaktadır.

Alabandos: Stephanos Byzantios (Stephanos Byzantios, Alabanda) kentin kuruluşu ve isim kökeni hakkında bilgiler vermekte; mitolojik kral Kar'ın, süvari alayıyla bir zafer kazanınca oğluna Alabandos ismini verdiğini, Karia dilindeki ala (at) ve banda (zafer) sözcüklerinin birleşiminden Alabanda isminin doğduğunu belirtir (Jones, 2002: 115). Alabanda'nın kuruluş hikayesinde kentin kurucu atası olarak anılan ve kente ismini veren Alabandos kentin yerel tanrıları arasındadır (Cicero, III.39, 50). Hellenistik Dönem'e ait Alabanda sikkeleri üzerinde görülen "Kanatlı At" tasvirlerinin bu kült ile ilişkili olduğu, kentin kuruluşuna ve kimliğine vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Kent Seleukhos Krallığı yönetiminde iken, MÖ 2. yy.ın başlarında basılan ve **Katalog 12**'de (Head, 1897: 2, No. 5, Pl. I.3; Morkholm, 2000: 157, 276, No. 476) ve **Katalog 13**'de (Boehrer, 1972: 187, No. 17) görülen Alabanda basımı sikkelerin arka yüzlerindeki "Kanatlı At" tasvirleri bu kültün sikkeler üzerine yansıdığı erken örneklerdir. MÖ 188'den sonra Rhodos yönetimine geçen kentin bastırıldığı ve **Katalog 14**'de yer alan sikkenin (Seyrig, 1973: 70-72) arka yüzünde de "Kanatlı At" betimine yer verilmiştir. MÖ 167-166 yıllarında kent bağımsızlığını kazandıktan sonra basılan **Katalog 16**'daki sikkenin (Sear, 1979: 435, No. 4766) arka yüzündeki "Kanatlı At" betimi ve **Katalog 17**'deki sikkenin (Sear, 1979: 435, No. 4765) arka yüzünde Zeus'un önünde, altta yer alan "Kanatlı At" tasviri görülür. Bu sikkeler, siyasi otoritenin değişmesine rağmen kültün önemini koruduğunu, kültü vurgu yapan sikke tipinin ise sevilerek darp edilmeye devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca, yine Alabanda basımı sikkeler (Babelon, 1898: 113, No. 2100, 2105) üzerinde Alabandos'un anthropomorphik tasvirleri de betimlenmiştir.

Apollon: Alabanda kentinin baş tanrısı Apollon kent sikkeleri üzerinde tasvirine (Bağdatlı, 2006: 225-231) en sık rastlanan dini kimliktir. Alabanda'da baş tanrı Apollon'a "Isotimos" sıfatıyla tapınılmış (Cohen, 1996: 248-249; Sina, 2002: 120), kent içinde merkezi bir yerde kendine özel bir temenos (Bağdatlı, 2001: 17-50) ayrılmıştır. Günümüze kalıntıları ulaşan Apollon Isotimos Tapınağı (**Şekil 8**), **Katalog 12-16**'da görülen ve ön yüzlerinde Apollon başı tasvir edilen Alabanda basımı sikkelerin tedavülde olduğu dönemde, MÖ 2. yy.da inşa edilmiştir. Gerek sikkeler üzerindeki tasviri, gerekse tapınağın varlığı Alabanda için Tanrı Apollon'un son derece önemli bir kült kimliği olduğunu ortaya koymaktadır. Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerine ait Alabanda basımı sikkeler üzerinde Apollon çeşitli tiplerde ve atribütlerle sıklıkla betimlenmiştir. MÖ 168'den sonra basılmış olan ve **Katalog 15**'de verilen bronz sikke (Head, 1897: 3, No. 15) Hellenistik Dönem'e ait anılmaya değer örnektir. Sikkenin ön yüz tasviri Apollon başı iken, arka yüzünde Apollon'un kutsal aleti lyr tasvir edilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Alabanda basımı sikkeler üzerinde de Apollon tipleri ve simgeleri görülmektedir. Caracalla Dönemi'nde (MS 211-217) basılan ve **Katalog 25**'de sunulan sikkenin (Head, 1897: 7, No. 38, Pl. II.6) arka yüzünde Apollon cepheden ve ayakta gösterilmiş, sağ elinde kuzgun, sol elinde defne dalı tutmakta, sağda

sütun üzerinde kithara yer almaktadır. Yine Caracalla Dönemi'ne ait olan ve **Katalog 26**'da yer alan sikkenin (Kraft, 1972: 165, Taf. 61.32; Lindgren-Kovacs, 1985: 32, No. 603) arka yüzünde Apollon'un kutsal ağacı sayılan defnenin yapraklarından yapılmış çelenk görülmektedir.

Şekil 8. Apollon Isotimos Tapınağı

Şekil 9. Zeus Khrysaoreus Tapınağı

Zeus: Alabanda'da tapınılan bir diğer tanrı ise Zeus'tur. Kentin güneyinde, yamaçta kendine ayrılmış özel bir temenosta yer alan ve Erken Hellenistik Dönem'de inşa edildiği anlaşılan Zeus Khrysaoreus Tapınağı (**Şekil 9**) Alabanda'daki Zeus kültürüne yönelik en önemli bulgudur (Ateşlier, 2014: 247-254). Zeus kültürünün varlığı kent sikkeleri üzerinde de karşımız çıkmaktadır (Sina, 2002: 121). Septimius Severus Dönemi'nde (MS 193-211) basılan ve **Katalog 22**'de görülen Alabanda basımı sikkenin (Head, 1897: 6, No. 33) arka yüzünde cepheden ayakta duran ve sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan Zeus tasvir edilmiştir. Zeus tasvirli bir diğer Alabanda basımı sikke ise **Katalog 27**'de verilen sikkedir (Baldus, 2006: No. 45) ve arka yüzünde tahtta oturan ve sağ elinde asa, sol elinde yıldırım demeti tutan Zeus görülmektedir. Ayrıca, Delphi'de bulunan ve MÖ 3. yy.'ın sonralarına tarihlenen bir yazıtta kentin koruyucu tanrıları arasında Zeus Khrysaoreus'un isminin de geçmesi (Diehl-Cousin, 1886: 300; Sina, 2002: 120), Alabanda'da Zeus kültürünün varlığını ortaya koyan değerli bir epigrafik kanıttır.

Dionysos: Alabanda pantheonunda kendine yer bulan bir diğer tanrı ise Dionysos'tur. Alabanda sikkelerinde çeşitli tasvirlerine (Pişkin, 2007: 33) rastladığımız tanrının en önemli betimlerinden birisi Antoninus Pius zamanında basılmış olan ve **Katalog 19**'da verilen bronz sikkenin (Baldus, 2006: No. 37; Bloesch, 1987: No. 3286) arka yüz tipidir. Dionysos cepheden ayakta durmakta, sağ elinde kantharos, sol elinde thyrsos tutmakta, solda tanrının bacağına doğru sıçrayan Anadolu Parsı yer almaktadır. Bu sikke, Dionysos'un atribütleriyle bir arada verilmesi ve tanrının kutsal hayvanı olan nesli tükenmiş Anadolu Parsı'nın gösterilmiş olması nedeniyle anılmaya değer güzel bir örnektir.

Artemis: Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Alabanda basımı sikkeler üzerinde tasvirleri (Sina, 2002: 123) görülen Artemis, kent pantheonunda önemli bir yer tutmaktadır. **Katalog 18**'de yer alan ve Flaviuslar Dönemi'ne tarihlenen Alabanda basımı bir sikkenin (Babelon, 1898: 113, No. 2101) ön yüzünde sağa dönük tanrıçanın büstü ve çevresinde APTEMIC yazıyor olması ve arka yüzde ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ yazısının okunması Alabanda sikkeleri içinde bu tipi önemli kılmakta ve Alabanda'daki Artemis kültürünün önemi ortaya koymaktadır.

Athena: Kent sikkeleri üzerinde Athena tasvirine Septimius Severus Dönemi'nde basılan ve **Katalog 23**'de görülen sikkenin (Head, 1897: 6, No. 32; Kraft, 1972: 163, Taf. 59.7) arka

yüzünde rastlanır, Athena cepheden ayakta duran ve sağ elinde phiale, sol elinde mızrak tutar şekilde betimlenmiştir.

Tanrıça Roma: Roma Devleti'nin Batı Anadolu'ya hakim olmasıyla birlikte, kentlerdeki siyasi otoritesi ve etkisi Alabanda üzerinde de hissedilmekte, MÖ 170'de kentte Tanrıça Roma adına kült kurulduğu ve tapınak inşa edildiği, tanrıça adına her yıl festivaller düzenledikleri Livius (Livius, XLIII-XLV.43. 6.5) tarafından dile getirilmiştir (Bean, 2000: 191-192). Roma İmparatorluk Dönemi'nde Alabanda basımı sikkeler üzerinde Tanrıça Roma'nın tasvir edildiği ve bu kültün Alabanda'da varlığını sürdürdüğü görülmektedir. **Katalog 20'**de görülen bronz sikke (Head, 1897: 4, No. 20, Pl. II.2) ve **Katalog 21'**de sunulan bronz sikke (Head, 1897: 4, No. 21) ortak bir tipte darp edilmiş olup, ön yüzlerde zırh üzerinde oturur tarzda, sağ elinde Nike, sol elinde asa tutan Tanrıça Roma ve çevresinde ΘEA ΡΩΜΗ yazısı yer alırken, arka yüzlerde magistrat ismi ve ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ yazısı okunmaktadır. Kent içinde henüz kült alanı tespit edilemese de, antik metinler ve bu sikkeler Alabanda'da Tanrıça Roma kültürünün var olduğu ortaya koymaktadır.

5. Geç Antik Dönem ve Sonrası

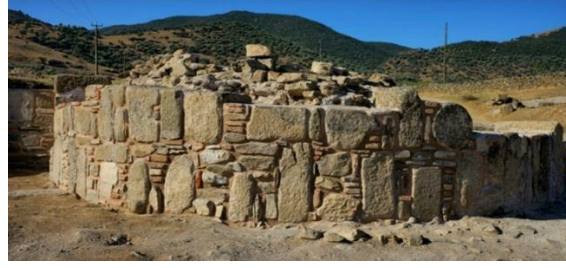
Geç Antik Dönem'de yaşanan siyasi, dini ve ekonomik çalkantılar sonucunda pek çok antik kentte ortaya çıkan sıkıntılar ve bunların yansımaları olan arkeolojik izler Alabanda'da da görülmektedir. Antik dönem sonrası kentin neredeyse yarı yarıya küçüldüğü, devşirme malzemelerle yapılmış yeni bir surla çevrildiği anlaşılmıştır (Ateşlier–Akkurnaz, 2014: 489-490, Res. 5). Antik dönemdeki eski görkeminden, zenginlik ve refahından uzaklaşan kent daha korunaklı ve yaşama müsait olan güney taraftaki dağ yamacına doğru çekilmiştir.

Aydın Müzesi yönetiminde Alabanda'da gerçekleştirilen kazılarda (Yener, 2007: 172-173, Res. 2-3) tiyatronun sahne binasında ve orkestra çevresinde geç dönemde yapılan tadilatlar, dönüşümler tespit edilmiştir. Tiyatro sahnesinin, MS 4. yy.da Dor düzenine sahip mimari elemanlarla yeniden düzenlendiği (**Şekil 10**), Bizans Dönemi ile birlikte, orkestranın bir duvarla çevrilip, su işlevli bir yapıya dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Tiyatro'nun Roma Dönemi'ne ait orijinal sahne malzemeleri Ion düzeninde ve mermer iken, MS 4 yy.a ait yeniden düzenlemede kullanılan malzemeler Dor düzenine ait yerel gnays taşından yapılmıştır. Tiyatro'da devşirme olarak kullanılan bu Dor düzenine ait mimari elemanlar üzerinde, 2012 yılında detaylı ölçümler yapılmış, sütun başlıkları, tamburlar, sütun ölçüleri ve oranlar incelenmiş, söz konusu gnays blokların yaklaşık 200 m. batıda yer alan Zeus Tapınağı'ndan getirilerek burada kullanıldığı tespit edilmiştir. Hıristiyanlıkla birlikte, Zeus Tapınağı işlevini yitirince, MS 4. yy.dan sonra, tapınağın malzemeleri sahne düzenlemesinde kullanılmak için tiyatroya getirilmiş olmalıdır. Nitekim 2012 yılında Zeus Tapınağı'nda gerçekleştirdiğimiz kazılarda, tapınağı doğu köşesinde, tapınağın sökülme sürecine işaret eden sikkeler ve kandil buluntuları ele geçmiştir. Söz konusu sikkelerden **Katalog 3'**deki görülen ve Arcadius Dönemi'ne (MS 383-408) ait olan bronz sikkenin (Benzeri için bkz. Kent, 1994: 97) ön yüzünde imparator cepheden gösterilirken, arka yüzde pruva üzerinde Nike ve asa tutan figür yer alır, **Katalog 4'**deki diğer sikkede (Benzeri için bkz. Van Meter, 1991: 44) ise ön yüzde imparator profilden verilmiş, arka yüzde çelenk içinde "VOT V" yazmaktadır. Yine aynı yerden ele geçen ve **Katalog 5'**de yer alan Theodosius Dönemi'ne (MS 379–395) ait bronz sikkenin (Benzeri için bkz. Pearce, 1951: 39b) ise ön yüzünde imparator profilden gösterilmiş, arka yüzde Nike betimlenmiştir. Zeus Tapınağı'nda yapılan gerek Halil Ethem Bey kazısında (Edhem Bey, 1905: 455), gerekse 2012 yılı kazısında (Ateşlier, 2014: 249-250), Geç Antik Dönem'e, MS 5.-6. yy.a tarihlenen yapı kalıntıları

tespit edilmiş, tapınak işlevini yitirince temenos alanında başka amaçlara hizmet eden binalar yapıldığı anlaşılmıştır.

Şekil 10. Tiyatro Devşirme Malzemeler

Şekil 11. Bizans Surları

Alabanda'nın antik dönem sonrası iskanı ve kent düzeni hakkında değerli bilgiler sunan verilere 2012 yılı kazı sezonundaki çalışmalarda ulaşılmıştır. Kentin merkezinde yer alan Apollon Isotimos Tapınağı ve Temenos Alanı çevresinde yürütülen kazılarda, Bizans Dönemi'ne ait kent surunun izleri (Şekil 11) gün yüzüne çıkarılmış (Ateşlier–Akkurnaz, 2014: 489-490, Res. 5), böylece daha önceden bilinmeyen geç dönem yerleşiminin olası sınırları ortaya çıkarılmıştır. Bizans Dönemi'nde yerleşimin neredeyse yarı yarıya küçüldüğü ve korunmaya daha elverişli olan güneydeki yamaca doğru çekildiği anlaşılmıştır. Daha önceden bilinmeyen bu surun keşfiyle, ekonomik ve toplumsal gücü zayıflayan kentin, sınırlarını küçülterek kendini korumaya aldığı anlaşılmakta, bu durum dönemin genel karakterini yansıtmakta, Batı Anadolu'daki pek çok kentte bu tarz benzer küçülme görülmektedir.

Bizans Sur sektöründe, Alabanda'nın antik dönem sonrası durumu hakkında kayda değer bilgiler sunan buluntular ele geçmiş, en önemli buluntu grubu ise, yüzlerce parçadan oluşan Bizans Dönemi'ne ait yeşil, sarı ve kahverengi firnisli seramiklerdir (Güzel, 2014). Bizans Suru kazılarında bulunan seramiklerin benzerleri, önceki dönemlerde kentin farklı yerlerinde yapılan kazılarda bulunmuş seramiklerle (Yener, 2007: 173) paralellik taşımaktadır. Alabanda'nın Bizans Dönemi tarihi ve yakın coğrafyasıyla olan ilişkilerine ışık tutan bu sırlı seramikler özellikle Orta ve Geç Dönem Bizans seramik sanatı ve teknikleri açısından da değerli bilgiler sunmaktadır. Bizans Suru sektöründe ele geçen sırlı seramiklerin üretiminde, Bizans seramik sanatında sıklıkla kullanılan stiller tercih edilmiş, kazıma, oyma, sgraffito, yeşil, kahverengi ve astar boya kullanımı gibi tekniklerin tek başına veya bir arada uygulandığı görülür. MS 12-13 yy.a tarihlenen Alabanda *Astar Boyalı Seramikler*, portakal ve kahverengi renkli sır üzerine sarı renkli sırla daireler ve içlerine yine daire biçimde noktalar yapılarak bezenmiş olup, bu seramiklerin benzerleri, Korinthos, Pergamon ve Sardeis gibi yerleşimlerde de bulunmuştur (Güzel, 2014: 10, Res. 5, Kat. 22). Bir önceki grup ile yaklaşık aynı döneme ait olan, MS 12-13 yy.a tarihlenen Alabanda *Kazıma Teknikli Seramikler* ise, yeşil ve sarı gibi renklerde sırlanmış olup, üzerleri, kazıma tekniğinde elipsler, üçgenler, dikey çizgiler ve baklava deseni gibi geometrik şekillerle ya da kuş figürü gibi süslemelerle zenginleştirilmiştir. Bu seramiklerin benzerleri de Pergamon, Korinthos

gibi önemli merkezlerde ele geçmiştir (Güzel, 2014: 10-11, Res. 7-8). MS 13. yy.a tarihlendirilen ve benzerleri Magnesia ve Pergamon'dan ele geçen Alabanda buluntusu bir kap türü ise, bezemesiz olup, düz kaideli, bir kulp ile birbirine bağlı iki bardak formundadır, bu kap tipi nadir bulunan bir örnek olmakla birlikte, bu türün Pergamon'da ürettiği bilinmektedir (Güzel, 2014: 11-12, Res. 20, Kat. 58).

2012 yılında, Bizans Suru kazılarında sırlı seramiklerle birlikte, yaklaşık aynı seviyede, seramiklerin tarihlerini de doğrulayacak nitelikte, yani MS 12. yy.ın sonlarına tarihlenen bronz sikkeler ele geçmiştir. Bizans İmparatoru Aleksios III Dönemi'ne (MS 1195-1203) ait olan ve **Katalog 6**'da sunulan bronzdan yapılmış bu çukur sikkenin (Benzeri için bkz. Sear, 1987: No. 2012) ön yüzünde cepheden gösterilmiş haleli Mesih büstü yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde ise çukur içinde soldaki figür haleli olmak üzere cepheden ayakta duran iki figür işlenmiştir. Çağdaş olan **Katalog 7**'deki sikkenin (Benzeri için bkz. Sear, 1987: No. 2015) ön yüzü aşınmış durumda, arka yüz tasviri ise önceki örnekle benzerdir.

Halil Ethem Bey'in 1904-1905 yıllarında gerçekleştirdiği kazılarda Apollon Tapınağı'nın naosuna inşa edilmiş kare planlı vaftizhane ve çevresinde bulunan zemin mozaikleri (Edhem Bey, 1906: 410, Fig. 2-3; Yener, 2002: 180-181), Apollon Tapınağı'nın antik dönem sonrası işlevini yitirdiği ve bu bölgenin kiliseye çevrildiğini ortaya koymaktadır. Anadolu'nun pek çok yerinden örneklerini bildiğimiz bu uygulama, pagan mabedinin kiliseye dönüştürülmesi, dinler değişse de, kutsal yerlerin dini fonksiyonunu sürdürdüğü anlayışı burada da kendini göstermektedir. Tapınak naosu içine inşa edilen vaftizhane 7.92x7.50 m. ölçülerinde olup, her bir duvar kenarında iki sütunla, toplamda ise dört bir kenardaki sekiz sütunla sekizgen bir plan oluşturur. Odanın ortasına 3.00x2.75 m. ölçülerinde, pişmiş toprak borularla suyun taşındığı, tabanı mozaikle kaplı bir vaftiz havuzu yerleştirilmiştir. Tapınağın cella duvarına ait dörtgen mermer blokların, havuzun yapımında devşirme olarak kullanıldığı görülür, havuzun çevresi ise su sızdırmazlığını artırmak için kalın bir harç tabakasıyla kaplanmıştır. Vaftizhanenin oda zemini taban tuğlasıyla döşenmişken, odanın güney duvarına bir niş açılmıştır. 2013 yılı kazısında vaftizhane yakınında Bizans Dönemi'ne ait dörtgen formlu sütun başlığı bulunmuş, kenarlarında bitkisel ve geometrik desenli süslemeler olan bu sütun başlığı, vaftizhanenin yakınında olması gereken kiliseyle veya vaftizhanenin kendisi ile ilişkili görünmektedir. Benzer şekilde, Halil Ethem Bey tarafından Apollon Tapınağı'nda yapılan kazılarda da, çağdaş özellikler gösteren, Bizans Dönemi'ne ait geometrik ve bitkisel süslemelerle bezenmiş mermer bloklar bulunmuştur (Edhem Bey, 1906: 420-421, Fig. 12).

6. Türk-İslam Dönemi

MS 14. yy. başlarından itibaren tamamen Türk hakimiyeti altına giren bölgede, önce Menteşeoğulları, sonra ise Osmanlı Devleti egemen olurken, artık Araphisar olarak anılmaya başlanan yerleşimde de bu değişimin erken dönem kanıtları ve izleri görülmektedir.

Alabanda Ören Yeri'nde Türk-İslam Dönemi'ne ait kalıntıları incelediğimizde, öncelikle, resmi kayıtlarda Halife Baba Türbesi (Akkurnaz, 2017: 8-9, Foto. 8) olarak geçen, ancak günümüzde yöre halkı tarafından Arap Baba Türbesi (**Şekil 12**) olarak anılan yapı dikkatimizi çeker. Antik kentin güneybatı tarafında, sur içinde, bir tepe üzerinde yer alan yapı Menteşeoğulları Beyliği'ne aittir ve MS 14.-15. yy.a tarihlenmektedir. Sekizgen kubbe ile kare bir plan üzerine oturan yapıda Bizans Dönemi'ne ait devşirme bloklar yoğun şekilde kullanılmış olup, mermer plakalar üzerinde kabartma-kazıma işlenmiş Tavus Kuşu, bitkisel ve geometrik desenler gibi süslemelerin olması türbenin olduğu alanda, şapel veya kilise kalıntısı olduğunu düşündürmektedir. Günümüzde kendi haline bırakılan türbe, yöre insanı tarafından sıklıkla ziyaret edilmekte, bakımı yapıp, korunmaktadır. Yöre halkı tarafından

gerçekleştirilen bu ziyaretlerde bahçede kurbanlar kesilip, çeşitli törenler yapılmakta, türbe içine sular, yemeniler ve çeşitli adaklar bırakılmaktadır.

Şekil 12. Halife Baba Türbesi

Şekil 13. Araphisar'dan Eski Bir Ev

2013 yılında kentin değişik noktalarında yürütülen çalışmalarda, Halife Baba Türbesi ile çağdaş sayılabilecek, Türk-İslam Dönemi'ne ait 2 adet sikke ele geçmiştir. Antik kentin içinde, Anıtsal Sarnıç'ın doğusundaki düzlükte ele geçen ve **Katalog 8**'de sunulan gümüş sikke net okunamamakla birlikte, üzerinde Arapça harflerle yazılmış yazı ve monogramlar bulunmakta ve Erken Osmanlı Dönemi, genel olarak MS 15. yy.a tarihlenmektedir (Akkurnaz, 2017: 9, Foto. 10). Kentin batısındaki Roma Köprüsü yanında ele geçen ve **Katalog 9**'da gösterilen bronz sikke (Benzeri için bkz. Artuk-Artuk, 1974: No. 465) ise Osmanlı padişahı II. Murad'a ait olup, MS 15. yy.da Alabanda'nın ya da Araphisar Kariyesi'nin bu dönemki durumu hakkında ipucu verebilecek değerli buluntulardan birisidir.

Geleneksel Türk konut mimarisinin zengin örneklerini (**Şekil 13**) barındıran Araphisar, ören yeri olması nedeniyle, son 50 yılda yavaş yavaş terk edilmiş, günümüzde yerleşimde 10 hane kalmıştır. Bu terk edilmiş evler bakımsızlıktan çürümeye bırakılmış, konutlardan tescilli olanlar kendi kaderine terk edilirken, tescilsiz evlerin bir kısmı kamulaştırılmış, çizimleri yapıldıktan sonra kaldırılarak kazı alanları açılmıştır. Özellikle, Aydın Müze Müdürlüğü yönetimindeki kazılarda, tiyatro alanında yer alan tescilsiz konutların çizimleri-rölöveleri yapılmış, daha sonra bu evler yıkılarak tiyatro kazılmıştır (Yener, 2002: 181).

Binlerce yıldır bölge insanına iskan sağlayan Alabanda-Araphisar yerleşiminin hemen dışında günümüzde kullanılmayan eski bir mezarlık yer alır (Akkurnaz, 2017: 9, Foto. 11). Devşirme malzemelerden, yöresel gnays taşından yapılmış mezar taşları üzerinde eski dilde yazılmış ve büyük çoğunluğu aşınmış yazılar kısmen okunabilmektedir. Bu mezarlık ve evlerle çağdaş olan bir diğer buluntu grubu ise yüzeyden ele geçen ve yerleşimin bizlere sunduğu kayda değer zenginlikler arasında sayabileceğimiz sikkelerdir. 1909 yılında darp edilmiş olup, Mehmet Reşad V Dönemi'ne ait olan **Katalog 10**'da görülen gümüş sikke ve **Katalog 11**'de yer alan nikel sikke anılmaya değerdir (Benzer örnekler için bkz. Artuk-Artuk, 1974: No. 736).

7. Sonuç

Neolitik Dönem'den günümüze kadar kesintisiz iskan edilmiş olan Alabanda ve çevresi arkeolojik ve etnografik açıdan son derece zengin bir bölgedir. Eski Alabanda tepeler üzerinde daha korunaklı bir konumda yer alırken, Erken Hellenistik Dönem'de "yeni dünya düzenine" ayak uydurmak ve daha ulaşılabilir bir konuma sahip olmak için ova kenarına taşınmıştır. Alabanda basımı sikkelerin bilinen en erken örnekleri Hellenistik Dönem'e ait olup, kentin yeni yerine taşınma süreciyle paralellik göstermektedir.

Hellenistik Dönem krallıkları arasındaki yaşanan mücadeleden Alabanda'nın da etkilendiği, özellikle MÖ 2. yy.da sıklıkla el değiştirdiği bilinmektedir. MÖ 3. yy.ın sonlarında Seleukhos Krallığı yönetiminde iken Antiokheia ismini aldığı, MÖ 188'deki Apameia Barışı ile Rhodos idaresine geçince isminin tekrar Alabanda olduğu, MÖ 167 yılında bağımsızlığa kavuştuğu, kent sikkeleri üzerinde de takip edilmektedir.

Geç Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentin son derece zengin olduğu Strabon, Vitruvius ve Plinius gibi antik yazarlar tarafından dile getirilmiştir. Önemli hatipler ve mimarlar yetiştirmiş olan kentin nekropolünden ele geçen lahitler üzerinde banker, mimar, öğretmen, hekim gibi eğitilmiş iş kollarına tabi mesleklerin yazıyor olması antik yazarların aktardığı bilgileri destekler tarzda somut verilerdir. Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde tarım ve madencilik alanlarında hatırı sayılır bir üne sahip olan kent, kayda değer bu geçim kaynakları sayesinde bu dönemde refah ve huzur içinde yaşamıştır.

Alabanda basımı sikkeler incelendiğinde, önceki araştırmacıların da ortaya koyduğu gibi, kentte saygı ve tapkı gören tanrı ve tanrıçalar kent sikkeleri üzerinde sıklıkla tasvir edilmiştir. Kentin kurucu atası kabul edilen ve kente ismine veren mitolojik kahraman Alabandos'un önemli bir dini kimlik olduğu, Apollon, Zeus, Artemis, Helios, Dionysos ve Athena gibi Grek pantheonuna ait tanrı(ça)ların yer aldığı, Seleukhos, Rhodos ve Roma İmparatorluğu gibi siyasi otoritelerin kutsandığı, özellikler Tanrıça Roma'nın kentte büyük saygı gördüğü anlaşılmaktadır.

Gerek kent içindeki kalıntılar, gerekse ele geçen sikkeler Geç Antik Dönem ve sonrası hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Kentin Bizans Dönemi'nde küçüldüğü, yeni bir surla çevrildiği, bu geç dönem yerleşiminde eski yapıların devşirilip, yeniden kullanıldığı görülmektedir. Yeni bir din ve yönetim anlayışıyla, eski görkeminden uzak bir şekilde varlığını sürdürmeye çalışan kentin izleri seramik ve sikke gibi küçük buluntulardan da takip edilebilmektedir. Türk-İslam Dönemi'nde Araphisar olarak anılan yerleşim geçtiğimiz yüzyıla kadar iskanını sürdürmüş, yakın tarihte kendi kaderine terk edilmiştir. Halife Baba Türbesi, Osmanlı Mezarlığı, Araphisar Evleri ve yüzeyden ele geçen sikkeler Alabanda Ören Yeri'ndeki Türk-İslam Dönemi eserleri olarak anılmaya değer kalıntılar ve buluntulardır.

KAYNAKÇA

ANTİK KAYNAKLAR

- CÍCERO Marcus Tullius Cicero. *De Natura Deorum*. (On the Nature of the Gods, Academics). Translated by H. Rackham. Loeb Classical Library No. 268. Harvard University Press. 1933.
- LÍVİUS Titus Livius. *Ab Urbe Condita Libri*. (The History of Rome) Volume XIII-Books 43-45. Translated by A. C. Schlesinger. Loeb Classical Library No. 396. Harvard University Press. 1951.
- PLİNİUS Gaius Plinius Secundus. *Naturalis Historia*. (Natural History)
- Volume V-Books 17-19. Translated by H. Rackham. Loeb Classical Library No. 371. Harvard University Press. 1950.
- Volume VI-Books 20-23. Translated by W. H. S. Jones. Loeb Classical Library No. 392. Harvard University Press. 1951.
- Volume X-Books 36-37. Translated by D. E. Eichholz. Loeb Classical Library No. 419. Harvard University Press. 1962.
- STEPHANOS BYZANTİOS Stephanos Byzantios. *Ethnika*. (Ethnicorum quae supersunt). Edt. by A. Meineke. Berolini. 1849.
- STRABON Strabon. *Geographika*. (Geography) Volume VI-Books 13-14. Translated by H. L. Jones. Loeb Classical Library No. 223. Harvard University Press. 1929.
- VİTRUVİUS Marcus Vitruvius Pollio. *De Architectura*. (On Architecture) Volume II-Books 6-10. Translated by F. Granger. Loeb Classical Library No. 280. Harvard University Press. 1934.

MODERN KAYNAKÇA

- AKKURNAZ, S. (2017). Antik Dönem Sonrası Alabanda. *Uluslararası XVIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (22-25 Ekim 2014-Aydın)*. Efeler Belediyesi Kültür Yayınları 3, 1-14.
- ARSLAN, M. A.–ŞENOL, M. (2012). *Aydın İli Çevre Durumu Raporu*, T.C. Aydın Valiliği. Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü. Aydın.
- ARTUK, İ.–ARTUK, C. (1974). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu Cilt 2*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- ATEŞLİER, S. (2012). Alabanda: Karia'nın Mimarlar Kenti. *Aydın Kültür ve Turizm Dergisi* 4, 78-84.
- ATEŞLİER, S. (2014). On The Excavations of The Zeus Temple of Alabanda. *Anatolia Antiqua XXII*, 247-254.
- ATEŞLİER S.–AKKURNAZ S. (2014). 2011–2012 Yılı Alabanda Kazıları. 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı 3.Cilt*, 482–498.
- AYDIN-TAVUKÇU, Z. (2015). Alabanda: Tarihi Coğrafya, Topoğrafya, Araştırma ve Kazılar. *Atatürk Üniveristesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 35, 223-256.

- BABELON, E. (1898). *Inventaire sommaire de la Collection Waddington*. Paris.
- BAĞDATLI, F. (2001). *Alabanda Apollon Isothimos Tapınağı*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). Aydın.
- BAĞDATLI, F. (2006). Alabanda Sikkelerinde Apollon Isothimos. *Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*. Edt.T. Takaoğlu. Hitit Color. İstanbul, 225-231.
- BALDUS, H. R. (2006). *Sylloge nummorum graecorum Deutschland: Staatliche Münzsammlung München, 22. Heft Karien, Nr.1-714*. Hirmer Verlag. München.
- BEAN, G. E. (2000). *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*. Çev. P. Kurtoğlu. Arion Yayınevi. İstanbul.
- BLOESCH, H. (1987). *Griechische Münzen In Winterthur, Band II*. Winterthur.
- BOEHRINGER, C. (1972). *Zur Chronologie mittelhellenistischer Münzserien, 220-160 v. Chr.* Walter de Gruyter.
- COHEN, G. M. (1996). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*. University of California Press.
- ÇOBAN, E. (2013). *Karya Bölgesi (Muğla) Antik Süstaşlarının Mineralojik ve Gemolojik Açısından Araştırılması ve Bölgedeki Mineral ve Kayaçlarla İlişkisi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doğal Yapı Taşları ve Süs Taşları Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- DIEHL, C.–COUSIN G. (1886). Inscription d'Alabanda en Carie. *Bulletin de Correspondance Hellénique Vol.10*, 299–314.
- EDHEM BEY, H. (1905). Fouilles d'Alabanda en Carie. *Comptesrendusdeséances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres Vol. 49, Issue 4*, 443- 459.
- EDHEM BEY, H. (1906). Fouilles d'Alabanda. Rapport sommaire sur la seconde campagne (1905). *Comptesrendusdeséances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres Vol. 50, Issue 6*, 407-422.
- FOWLER, H. N. (1906). Archaeological News. *American Journal of Archaeology Vol. 10, No.1*, 89-136.
- GRANDE, L.–AUGUSTYN, A. (2009). *Gems and Gemstones: Timeless Natural Beauty of the Mineral World*. University of Chicago Press. Chicago.
- GÜNEL, S. (2006). A New Early Settlement on the Plain of Çine (Marsyas) in Western Anatolia: Tepecik Höyük in the Light of Surface Survey. *Hayat Erkanal'a Armağan, Kültürlerin Yansıması/Studies in Honor of Hayat Erkanal, Cultural Reflections*. Edt. A. Erkanal-Öktü et al. Homer Kitabevi. İstanbul, 401-410.
- GÜNEY, H. (2012). *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki Süstaşı Ürünlerin (Mühür Taşları ve Törensel Taşların) ve Süstaşlı Antik Mücevherlerin Arkeo-Gemolojisel İncelemesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doğal Yapı Taşları ve Süs Taşları Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- GÜR, Y. (2014). *Alabanda Batı Nekropolü'ndeki Lahitler*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). Aydın.

- GÜZEL, M. 2014. *2012 Kazı Sezonu Alabanda Antik Kenti Sırlı Bizans Seramikleri*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü (Bitirme Tezi). İstanbul.
- HEAD, B. V. (1897). *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes, BMC; Vol. 19*. Oxford University Press. London.
- HİRSCHFELD, G. (1894). Antiocheia. *RE I*. 2, 2447.
- JONES, C. P. (2002). Epicraphica. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 139, 108-116.
- KENT, J. P. C. (1994). *The Roman Imperial Coinage, Volume X: The Divided Empire and the Fall of the Western Parts, AD 395 – 491*. London.
- KRAFT, K. (1972). *Das System Der Kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien*. Gebr. Mann Verlag. Berlin.
- LİNDGREN, H. C.–Kovacs F. L. (1985). *Ancient Bronze Coins of Asia Minor and The Levant from Lindgren Collection*. California.
- MARCHESE, R. T. (1976). *A History of Urban Organization in the Lower Maeander River Valley: Regional Settlement Patterns to the Second Century A.D*. New York.
- MEADOWS, A. R. (2008). *Alabanda in Caria, A Hellenistic City and its Coinage*. Unpublished DPhil thesis. Oxford.
- MORKHOLM, O. (2000). *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*. Çev. O. Tekin. Homer Kitabevi. İstanbul.
- ÖZCAN, F. (2012). Grek ve Roma Dünyasında Gül. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:16/2*, 1-29.
- PEARCE, J. W. E. (1951). *The Roman Imperial Coinage, Volume IX: Valentinian I to Theodosius I*. London.
- PİŞKİN PİŞKİN, C. (2007). *Antik Çağda Karia Bölgesinde Dionysos Kültü ve Şarap Üretimi*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- SARBAS, B.–TOPPER, W. (1993). *Mn Manganese: Natural Occurrence. Minerals (Native metal, solid solution, silicide, and carbide. Sulfides and related compounds. Halogenides and oxyhalogenides. Oxides of type MO)*. Springer-Verlag. Berlin.
- SEAR, D. R. (1979). *Greek Coins and Their Values Vol II; Asia and North Africa*. Seaby Publications. London.
- SEAR, D. R. (1987). *Byzantine Coins and Their Values*. London.
- SEYRİĞ, H. (1973). *Trésors monétaires séleucides: Trésors du Levant anciens et nouveaux Vol. 2*. Librairie orientaliste P. Geuthner. Paris.
- SİNA, A. (2002). *Karia Tanrıları ve Kültleri*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı-Eskiçağ Tarihi, (Doktora Tezi). Ankara.
- ŞAHİN, C. (2008). *Aydın/Çine Yöresi Gözlü Gnayslarının Zenginleşebilirliğinin Araştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Maden Mühendisliği Bölümü, Cevher Hazırlama Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi). İzmir.

- UMAR, B. (1999). *Karia*. İnkılap Yayınları. İstanbul.
- UYGUN, A.–GÜMÜŞÇÜ, A. (2000). Çine Asması (Gb-Anadolu) Albit Yataklarının Jeolojisi ve Kökeni. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi Sayı 122*, 25-32.
- VAN METER, D. (1991). *The Handbook of Roman Imperial Coins, A Complete Guide to the History, Types and Values of Roman Imperial Coinage: A Catalog Of All Major Types Issued From 27 BC Through 498 AD*. New Hampshire.
- YENER, E. (2001) Alabanda Antik Kenti Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları 1999. *11. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 5-16.
- YENER, E. (2002). Alabanda Antik Kenti Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. *12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu-Kuşadası 2001*, 179-190.
- YENER, E. (2005). Alabanda Antik Kenti Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. *14. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 117-124.
- YENER, E. (2007). Alabanda Antik Kenti Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları 2005. *15. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu-Kuşadası 2006*, 171-180.

Alabanda’da Ele Geçen Sikkelerden Örnekler – Katalog 1-11

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.ZT.79 Cinsi: Bronz Dönemi: MÖ 2. yy. Ölçüleri: Ç: 1.5cm. A: 3.5 gr. Envanter Tarihi: 30.08.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Zeus Tapınağı Doğu Kısım 149.75 -148.20 m.</p>	
<p>Ön yüz: Sağa dönük, saçı arkadan topuz yapılmış Apollon başı. Arka yüz: Ortada üçayaklı kazan var. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝ[ΔΕ]WN yazıyor. Referans: Head, 1897: 3, No. 13; Sear, 1979: 435, No. 4767.</p>	

Katalog 1

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.ZT.71 Cinsi: Bronz Dönemi: MS 41-54 Ölçüleri: Ç: 1.8 cm. A: 3.6 gr. Envanter Tarihi: 24.08.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Zeus Tapınağı Kuzey Teras Doğu Köşe 147.80 m.</p>	
<p>Ön yüz: Sağa dönük imparator başı. Arka yüz: Sağa dönük Livia başı var. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝΔΕ[ΩΝ] yazıyor. Referans: Head, 1897: 5, No. 27, Pl. II.4.</p>	

Katalog 2

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.ZT.47 Cinsi: Bronz Dönemi: Arcadius MS 383-408 Ölçüleri: Ç: 1.7 cm. A: 2.1 gr. Envanter Tarihi: 14.08.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Zeus Tapınağı Kuzey Terası Doğu Köşe Birikinti Toprak.</p>	
<p>Ön yüz: Miğferli, sakallı cepheden Arcadius büstü, altta daire içerisinde haç motifi var. Arka yüz: Ortada, pruva üzerinde elinde asa ve nike tutan ayakta bir figür var. Çevresinde CONCORDIA, altta ANT yazıyor. Referans: Kent, 1994: 97.</p>	

Katalog 3

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.ZT.83 Cinsi: Bronz Dönemi: Arcadius MS 383-408 Ölçüleri: Ç: 1.2cm. A: 0.9 gr. Envanter Tarihi: 05.09.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Zeus Tapınağı Doğu Köşe Birikinti Toprak.</p>	
<p>Ön yüz: Sağa dönük, diademli Arcadius büstü var. Çevresinde DN ARCADIUS PF AVG yazıyor. Arka yüz: Ortada çelenk içinde VOT – V yazıyor. Referans: Van Meter, 1991: 44.</p>	

Katalog 4

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.ZT.192 Cinsi: Bronz Dönemi: Theodosius MS 379-395 Ölçüleri: Ç:1.5 cm. A: 1 gr. Envanter Tarihi: 14.10.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Zeus Tapınağı Kuzey Teras Doğu Köşe,147.20-146.40 m.</p>	
<p>Ön yüz: Sağa dönük diademli Theodosius büstü var. Çevresinde DNTHEODOSIUS... yazıyor. Arka yüz: Ortada cepheden ayakta duran bir Nike. Referans: Pearce, 1951: 39b.</p>	

Katalog 5

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.KLS.05 Cinsi: Bronz Çukur Sikke Dönem: III. Aleksios MS 1195-1203 Ölçüleri: Ç: 2.6 cm. A: 2.4 gr. Envanter Tarihi: 30.07.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Apollon Tapınağı Kuzeybatı Temenos Duvarındaki Bizans Suru 4A Açması</p>	
<p>Ön yüz: Cepheden haleli mesih büstü. Arka yüz: Geleneksel/askeri kıyafetler içerisinde, ellerinde labarum tutan, ayakta ve cepheden iki figür var. Referans: Sear, 1987: No. 2012.</p>	

Katalog 6

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.AT-TD.02 Cinsi: Bronz Çukur Sikke Dönemi: III. Aleksios MS 1195-1203 Ölçüleri: Ç: 2.7 cm. A: 3 gr. Envanter Tarihi: 26.09.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Apollon Tapınağı Kuzeybatı Temenos Duvarındaki Bizans Suru 4B Açması</p>	
<p>Ön yüz: Aşınmış. Arka yüz: Ortada askeri giysiler içerisinde, sağ elinde labarum tutan ve ayakta duran cepheden gösterilmiş imparator. Referans: Sear, 1987: No. 2015.</p>	

Katalog 7

<p>Kazı Envanter No: ALB.13.YB.46 Cinsi: Gümüş Dönemi: Erken Osmanlı Dönemi, 15. yy. Ölçüleri: Ç: 2 cm. A: 3.3 gr. Envanter Tarihi: 28.07.2013 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Payandalı Sarnıç Doğu Taraf Yüzey Buluntusu</p>	
<p>Ön yüz: Aşınmış, Arap harfleri tam okunamıyor. Arka yüz: Aşınmış, Arap harfleri tam okunamıyor. Referans:</p>	

Katalog 8

<p>Kazı Envanter No: ALB.13.YB.75 Cinsi: Bronz Dönemi: II. Sultan Murad (824-848/1421-1444) Erken Osmanlı Dönemi, 15. yy. Ölçüleri: Ç: 1.2 cm. A: 1.4 gr. Envanter Tarihi: 27.10.2013 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Kentin Batısındaki Roma Köprüsü Yakınında Kent İçinden Yüzey Buluntusu</p>	
<p>Ön yüz: "Murad Bin Mehmed Han (?) 82.." yazmaktadır. Arka yüz: "Hallede Mülkehu Duribe-i Aya Sluk (?)" yazmaktadır. Referans: Artuk-Artuk, 1974: No. 465.</p>	

Katalog 9

<p>Kazı Envanter No: ALB.12.YB.12 Cinsi: Gümüş Dönemi: V. Mehmet Reşad Hicri 1327 Miladi 1909 Ölçüleri: Ç: 1.8 cm. A: 2.1 gr. Envanter Tarihi: 18.11.2012 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Tiyatro Önü Yüzey Buluntusu</p>	
<p>Ön yüz: Tuğra- Reşad- Sene 2 Hürriyet- Müsavat-Adalet yazıyor. Arka yüz: 10 kuruş, Duribe-i fi devlet-i Osmani Konstantiniye Sene 1327 yazıyor. Referans: Artuk-Artuk, 1974: No. 736.</p>	

Katalog 10

<p>Kazı Envanter No : ALB.13.YB.25 Cinsi: Nikel Dönemi: V. Mehmet Reşad Hicri 1327 Miladi 1909 Ölçüleri: Ç: 2.4 cm. A: 6 gr. Envanter Tarihi: 22.03.2013 Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası: Tiyatro Önü Yüzey Buluntusu</p>	
<p>Ön yüz: Tuğra- Reşad- Sene 2 Hürriyet- Müsavat-Adalet yazıyor. Arka yüz: 40 Para, Duribe-i fi devlet-i Osmani Konstantiniye Sene 1327 yazıyor. Referans: Artuk-Artuk, 1974: No. 736.</p>	

Katalog 11

Alabanda Basımı Sikkelerden Örnekler – Katalog 12-27

<p>Bastıran Otorite: Seleukhos Kralı Antiokhos III Magistrat Menekles Tarih: MÖ 197-190/89 Cinsi: Gümüş Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli Apollon başı. Arka Yüz: Ortada sağa doğru uçar tarzda “Kanatlı At” var. Üstte ANTIOXEON, altta MENEKAHΣ yazıyor. Referans: Head, 1897: 2, No. 5, Pl. I.3; Morkholm, 2000: 157, 276, No. 476.</p>	
--	---

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 12

<p>Bastıran Otorite: Seleukhos Kralı Antiokhos III Magistrat Khrysofonos Tarih: MÖ 197-190 Cinsi: Gümüş Ön Yüz: Sola dönük çelenkli Apollon başı. Arka Yüz: Ortada sağa doğru uçar tarzda “Kanatlı At” var. Üstte ANTIOXEON, altta XPYΣOΦONOΣ yazıyor. Referans: Boehringer, 1972: 187, No. 17.</p>	
---	--

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 13

<p>Bastıran Otorite: Rhodos yönetimi altında Magistrat Menekles Tarih: MÖ 188'den sonra Cinsi: Gümüş Ön Yüz: Sola dönük çelenkli Apollon başı. Arka Yüz: Ortada sağa doğru uçan tarzda “Kanatlı At” ve onun karnı altında gül var. Yukarıda ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ , altta MENEKAHΣ yazıyor. Referans: Seyrig, 1973: 70–72.</p>	
---	--

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 14

<p>Bastran Otorite: Tarih: MÖ 168'den sonra Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli Apollon başı. Arka Yüz: Ortada Lyr var, etrafında ΑΛΑΒΑΝ - ΔΕΩΝ yazıyor. Üstte A monogramı var. Referans: Head, 1897: 3, No. 15.</p>	
---	--

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 15

<p>Bastran Otorite: Tarih: MÖ 167-166 Cinsi: Gümüş Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli Apollon başı. Arka Yüz: Ortada sağa doğru uçar tarzda "Kanatlı At" var. Üstte ΑΛΑΒΑΝΑ[ΕΩΝ] yazıyor. Altta A monogramı var. Referans: Sear, 1979: 435, No. 4766.</p>	
--	--

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 16

<p>Bastran Otorite: Tarih: MÖ 165-164 Cinsi: Gümüş Ön Yüz: Sağa dönük aslan postu giymiş Herakles başı (Büyük İskender tipi) Arka Yüz: Ortada sola doğru, tahtta oturan ve sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan Zeus Aetophoros var. Altta önde uçar tarzda "Kanatlı At" var. Yanda [Α]ΑΕΞΑΝΑΡ[ΟΥ] yazıyor. Altta E monogramı var. Referans: Sear, 1979: 435, No. 4765.</p>	
--	---

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 17

<p>Bastran Otorite: Flavius Hanedanlığı Tarih: MS 69-96 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük Artemis büstü, omuzunda sadak var. Çevresinde ΑΡΤΕΜΙC yazıyor. Arka Yüz: Ortada sağa doğru atlayan Oğlak, arkasında Cornucopia (bereket boynuzu) var. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝΑΔΕ-ΩΝ yazıyor. Referans: Babelon, 1898: 113, No. 2101.</p>	
--	--

Alabanda Basımı Sikke

Katalog 18

<p>Bastran Otorite: Antoninus Pius Tarih: MS 138-161 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli Antoninus Pius başı var. Çevresinde AVT...NINOC yazıyor. Arka Yüz: Ortada cepheden ayakta duran ve sağ elinde kantharos, sol elinde thyrsos tutan Dionysos var. Solda tanrının bacağına doğru sıçrayan Anadolu Parsı var. Çevresindeki yazı okunamıyor, altta</p>	
--	--

<p>[A]ΛABANΔ[EΩN] yazıyor. Referans: Baldus, 2006: No. 37; Bloesch, 1987: No. 3286.</p>	<p>Alabanda Basımı Sikke</p>
--	-------------------------------------

Katalog 19

<p>Bastiran Otorite: Roma İmparatorluğu Magistrat Ateleios Tarih: MS 2. – 3. Yüzyıl Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sola dönük oturur tarzda, sağ elinde Nike, sol elinde asa tutan Tanrıça Roma var. Çevresinde ΘEA ΡΩΜΗ yazıyor. Arka Yüz: Ortada çelenk içinde ATEΛEΙAC AAA[BAN]Δ[EΩN] yazıyor. Referans: Head, 1897: 4, No. 20, Pl. II.2.</p>	
--	--

Katalog 20

<p>Bastiran Otorite: Roma İmparatorluğu Magistrat Ateleios Tarih: MS 2. – 3. Yüzyıl Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sola dönük, zırh üzerinde oturur tarzda, sağ elinde Nike, sol elinde asa tutan Tanrıça Roma var. Çevresinde ΘEA ΡΩΜΗ yazıyor. Arka Yüz: Ortada çelenk içinde ATEΛEΙOC yazıyor. Referans: Head, 1897: 4, No. 21.</p>	
--	--

Katalog 21

<p>Bastiran Otorite: Septimius Severus Tarih: MS 193-211 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli ve zırlı Septimius Severus büstü var. Çevresindeki yazı tam okunamıyor. Arka Yüz: Ortada cepheden ayakta duran ve sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan Zeus var. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝ-ΔΕΩΝ yazıyor. Referans: Head, 1897: 6, No. 33.</p>	
--	--

Katalog 22

<p>Bastran Otorite: Septimius Severus Tarih: MS 193-211 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli ve zırlı Septimius Severus büstü var. Çevresinde AVK Λ C CCVHPOC CE yazıyor. Arka Yüz: Ortada cepheden ayakta duran ve sağ elinde phiale, sol elinde mızrak tutan Athena var. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝ-ΔΕΩΝ yazıyor. Referans: Head, 1897: 6, No. 32; Kraft, 1972: 163, Taf. 59.7.</p>	 <p style="text-align: center;">Alabanda Basımı Sikke</p>
--	--

Katalog 23

<p>Bastran Otorite: Septimius Severus Tarih: MS 193-211 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük Julia Domna büstü var. Çevresinde IOVΛΙΑ Δ - [OM]NA AΥΓ [C] yazıyor. Arka Yüz: Ortada cepheden ayakta duran ve sağ elinde dümen, sol elinde Cornucopia (bereket boynuzu) tutan Tykhe var. Çevresinde ΑΛΑΒΑ-ΝΔΕΩ[N] yazıyor. Referans: Head, 1897: 7, No. 34.</p>	 <p style="text-align: center;">Alabanda Basımı Sikke</p>
--	--

Katalog 24

<p>Bastran Otorite: Caracalla Tarih: MS 211-217 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli ve zırlı Caracalla büstü var. Çevresinde AV K M AVP ANTΩNI[NOC] C yazıyor. Arka Yüz: Ortada cepheden ayakta duran ve başını sola çevirmiş, sağ elinde kuzgun, sol elinde defne dalı tutan Apollon var. Sağda sütun üzerinde Kithara yer alır. Çevresinde ΑΛΑΒΑΝ-ΔΕΩΝ yazıyor. Referans: Head, 1897: 7, No. 38, Pl. II.6.</p>	 <p style="text-align: center;">Alabanda Basımı Sikke</p>
---	--

Katalog 25

<p>Bastran Otorite: Caracalla Tarih: MS 211-217 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli ve zırlı Caracalla büstü var. Çevresinde [AV] K M [AVP] ANTΩNI[NOC] yazıyor. Arka Yüz: Ortada üç dal halinde defne çelengi var. Çevresinde ΑΛΑΒ-Α-Ν-ΔΕΩΝ yazıyor. Referans: Kraft, 1972: 165, Taf. 61.32; Lindgren-Kovacs, 1985: 32, No. 603.</p>	 <p style="text-align: center;">Alabanda Basımı Sikke</p>
--	--

Katalog 26

<p>Bastıran Otorite: Caracalla Tarih: MS 211-217 Cinsi: Bronz Ön Yüz: Sağa dönük çelenkli ve zırlı Caracalla büstü var. Çevresinde AV K M AVP ANTΩNI[NOC] yazıyor. Arka Yüz: Ortada sola dönük, tahtta oturan ve sağ elinde asa, sol elinde yıldırım demeti tutan Zeus var. Çevresinde ΑΛΑΒΑ-ΝΔΕΩ-Ν yazıyor. Referans: Baldus, 2006: No. 45.</p>	 <p style="text-align: center;">Alabanda Basımı Sikke</p>
--	--

Katalog 27